

SETSWANA A1 – STANDARD LEVEL – PAPER 1
SETSWANA A1 – NIVEAU MOYEN – ÉPREUVE 1
SETSWANA A1 – NIVEL MEDIO – PRUEBA 1

Tuesday 18 November 2003 (afternoon)
Mardi 18 novembre 2003 (après-midi)
Martes 18 de noviembre de 2003 (tarde)

1 hour 30 minutes / 1 heure 30 minutes / 1 hora 30 minutos

INSTRUCTIONS TO CANDIDATES

- Do not open this examination paper until instructed to do so.
- Write a commentary on one passage only. It is not compulsory for you to respond directly to the guiding questions provided. However, you may use them if you wish.

INSTRUCTIONS DESTINÉES AUX CANDIDATS

- Ne pas ouvrir cette épreuve avant d'y être autorisé.
- Rédiger un commentaire sur un seul des passages. Le commentaire ne doit pas nécessairement répondre aux questions d'orientation fournies. Vous pouvez toutefois les utiliser si vous le désirez.

INSTRUCCIONES PARA LOS ALUMNOS

- No abra esta prueba hasta que se lo autoricen.
- Escriba un comentario sobre un solo fragmento. No es obligatorio responder directamente a las preguntas que se ofrecen a modo de guía. Sin embargo, puede usarlas si lo desea.

Kwala kakgelo ka nngwe ya ditemana tse.

1. (a)

MARARA

Rremogolo, Mothubatsela a Marumoagae, phorogotlho ya mmele wa polokwe, e ne e le mosimane wa kgomo tsa mafisa mo metlheng ya bofelo ya Setswana sa lokgorokgoro; mme a aga a ikana gore motlha a ka tšhemogelang kwa Makgoeng, ammaarure, o tla boa a boka ka letlhare Matebele a mantshom magadimana ntweng, maja a dumaduma. E re a rialo, ba mo je setshego ka go itlhoma a buisiwa ke go tllhabakwa ke mpa.

Ya re go le tsatsi lengwe, kgogamasigo a tla a rwele masa ka tlhogo, a ba a feta fa Lofetlhong, a beile molamu mo tsebeng: a gopotse Matikiri a Motati. A tsamaya jalo a latlhetse kgetsana ya kabu mo legetleng, tlhako sa rampheetšhane, phatolamonwana, Motswana a ya kgakala a bapile le pholofolo ya ga Mokgakalakololo, go bona tshweu ya marakalela letsibogong e tshela molapo, se tabola mmu gangwe le gape. La ntsha nko a tsamaya fa Dipompong.

A ema a bogela ditšheše di ntlafaditswe segolo ke marang a tsatsi la meso, di tshwana le majwana a o neng a ile go a batla; tsa mo ama pelo a ba a tsamaya a tloatlola jaaka kgarejana e bona mokapelo wa yone wa ntlha mo botshelong. A tsamaya a ema gangwe le gape a ba a fitlha mo motse-montsho wa Kgapamadi, a ikaeletse go goroga kwa ga malomaagwe wa Thaba Ntsho, e bong Mafetlhefetlhe. Fa a tsena ka motse a bona ntwana e larile mo mebileng, mosimane a tshotse tšhaka le thebe, motho wa mokgalaje a betsa molamu a ba a kgaoga leoto la mphaše ka fa godimo ga lengole. A ema a bogela ntwana e o neng a tlhola a utlwa e bolelwa ka mmaka-mogale, mme a ise a ke a nne tshogo go e bona, gone nako le nako fa a ile go rekisa ntšhe le magapu, o na a boa fela a ise a eme mo godimo ga koloi ka jokwe wa kwa morago. A bona mosimane yo moleele a tswa mo gare ga bone, a emela kwa thoko, mme a simolola go tswa maina mafatshwa ka legano, mosetsana wa moroba a mo etleetsa ka mogolokwane.

Mafetlhefetlhe o na a tlhola a bolelwa e le seganka sa maila-go-kgotlwa; ba ba mo itseng ba mo tshabela mo tlhareng sa mmitlwa: fa go ka twe ntwana ke eo, a ba a segetswe mo lefureng. Ga twe e ne e tle e re a rekisa nama a tloge a ratatse motho molamu mo tlhogong; go bo go tla ša logong, go sala molora. Ntwana e Rremogolo o tsenyeng e tshwarane, e ne e kgophilwe jaana; mme ka malatsi a sa tle ka go tshwana, a bonwa ke mosimane ka letlapa mo phatlheng, a ba a ikgoga ka sa morago a sa laela: Rremogolo a goroga fela mo a ogolang namane e tona ya leekele la nama mo isong go ithoba manokonoko a lentswe; e le nako e a sa batleng go bona motho a ntse a gaola, a ba a rora jaaka tshetla ya dipoa. A gana go bona moriti wa ga Rremogolo o wela mo kgorong, a mo ja nko e sa butswa; a sa tlhole a itshwenya go bona gore ke mang: “Tsamaya wena, tsamaya!”

35 “Dumela, malome. Ke nna - ”

“Ga go na malome wa sepe, ka re tsamaya... ngwana wa moloi k`wena.”

Rremogolo a ema, a šeba kwa le kwa. A bona malomaagwe a latlhela lesapo kwa ntle, a sa tswa go latlhela le lengwe; mme a kokonnwe otlhe, go se le fa e le nthana. A ithaya a re o mmonyane....

40 “A o sa le... hee, setlogolo, dumela tlhe monna! Ntlha o ntse o sa re ke wena?”

“Dumela malome.”

D. P. S. Monyaise, *Marara* (1972)

- Sekaseka se o akanyang e ka nna thitokgang ya temana e.
- Re kgona go tlhologanya jang temana yotlhe e re e neetsweng fa godimo, fa re lebile botsalano kgotsa mokgwa o Rremogolo le malomaagwe ba tlhagisiwang/ba tshwantshiwang ka teng?
- Supa ka fa mokwadi a dirisang dipharologano jaaka didiriswa tsa bokwadi mo temaneng e.
- Puo ya mokwadi e tlhotlheletsa maikutlo a gago jang malebana le ditiragalo le baanelwa ba a ba tlhagisang?

1. (b)

SELELO SA TONKI

Ga re ke kile ka sepela ka etsa tlou,
Nna ka etsa kgolo ya ga mmadisanyana.
Ka setlaka mebila, matsibogo a nna
Masuputswana, ke gwanta fela setlou.

5 Ditlhakong ke kile ka alelwa matlhare,
Mokwatleng ka rwala Morena wa batho,
Le ditsebeng nna ka goelwa ke batho,
Ba kua “Hosana”, ba betsanya matlhare.

Nna tonki kana ke bolo go hupela
10 Jaaka mokgweba nna ke tla tswa molomo,
Ke tla ikuela bareneng ba le Modimo,
Molao o bolo go tlhoka go ntlamela.

Go ka bo go le dikgosi nkoo ke ikuetse,
Go na le molao le nna ka batla balai;
15 Ka re motho ke sebatana sebolai,
Ga a na ruri le phologolo e mo ineetse.

Dibatana ga di na poloka batho,
Ga ba nthate tota ba nkila lekonkong,
Ke sebody sa nama senkgela mokong,
20 Se jewang le ke ntšwa sedibela motho.

Ga ke dibeibe, batho, nna ga ke a ruiwa,
Le ke utsulwe, nna ga ke na bosekelo,
Ke tshwana fela le molora a molelo,
Ke ratiwa thata fa mophato o kuiwa.

25 Nna tonki ga ke khiniwe tsa go ntshetsa,
Le sebanteu ruri nna se ntshetlha momong,
Gape thupa ya me ke patla ya legong,
Le tshipi tota nna ga e rone go mpetsa.

Batho nna ba ntshega ka thipa ditsebeng,
30 Ba re tsebedikgolo di mpolaya pelo,
Di ka bo di tshwana tsa pitse le mmoulo;
Batho buang le Modimo lo ko lo nteseng

L. D. Raditladi, *Sefalana sa Menate*, (1975)

- Buisa leboko le le fa godimo mme o neele diteng tsa lona ka bokhutshwane o ikaegile ka thitokgang ya lona.
  - A mmoki o kgonne go supa botlhokwa ba tonki mo lebokong le ka kakaretso?
  - Akanya ka tsela e mmoki a dirisitseng diponagalo tsa poko e leng poeletso le ngamelo ka teng mo lebokong le.
-